

Fascinantan je broj izričaja i sveza donesen u leksikografskoj obradbi. Pogledajmo nasumce izričaje *masne reči* (kićen, lijep, privlačan, ali neiskren govor), *za markaj deržati koga* (s prezirom), *povnuti* (kaj) *na ivański led* (nikada) itd. Nadalje, listajući šesti svezak upada u oči množina varijantnih likova natuknica. Na primjer, kod imenica *maša / meša / misa*; u prilozima *mam / mamce*; u pridjevima *malahan / melehen*; u imenicama *marcepan / marcapan, / marahmica / mahramica* i sl. Natuknice pokazuju stupnjeve adaptacije stranih riječi u izgrađeni kajkavski sustav, naprimjer *mazana* i *mazanica, misionariuš* i *mišionariuš*. U šestome svesku rječnika uočljiva je osobina visokoga stila kajkavskoga jezika, odnosno velik broj složenica u natukničkom materijalu, kao naprimjer: *mečovoj, mečovojnik, mečobojnik, mečoborec, mečonos, mečonosec, mečgovor, ludonorstvo, ludoseñavec, lukoradec, lukostrelec* itd. U ovome malom nizu primjera vidljiva je i sinonimičnost leksičkoga inventara kajkavskoga, što je oduvijek privlačilo pažnju istraživača i stalni je izazov svakoj analizi.

Ističemo još jednu pojavu koja plijeni pažnju. Naime, naišli smo na raznolikost deminutivnih sufikasa koji nisu tipični za današnje stanje u kajkavskim govorima: od *mesto: mestasce, mestece, mestece*, od *meč* (mač): *meček, mečec, mečić*. No, ostavimo to drugim analizama.

Današnji će govornici kajkavskih govora pronaći u šestome svesku zaboravljene lekseme, kao naprimjer *marhotat* (kradljivac stoke), zamjenicu *markaj* (bilo što; što god) i imenicu *markaj* (nikogović, nevrednik) koji su redom potvrđeni u starijim izvorima.

Zaključimo da će i samo listanje Rječnika s obzirom na golemi obrađeni materijal biti doživljaj. Svi oni izvori koji su nam nedostupni ili djela za kojima bismo rado posegnuli, a čuvana su kao rariteti, ovdje su dostupni. Ako dometnemo i prihvatljiv izbor tiskanja u svescima od dvije stotine i četrdeset stranica, vidljivo je da su priređivači Rječnika doista vodili računa o primjerenosti toga priručnika širem krugu zainteresiranih. Obradivačkome timu Zavoda za hrvatski jezik poželjet ćemo izlaženje sljedećih svezaka Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika istom dinamikom i temeljitošću. O eventualnim propustima progovorit će novi naraštaji istraživača.

ZRNKA MEŠTROVIĆ

UZ PRVIH PET SVEZAKA ENCIKLOPEDIJE SLOVENIJE

Enciklopedija Slovenije (dalje ES) zamišljena je 1970-ih godina. Planirano je dvanaest svezaka te jedan za dodatke i kazala. U nakladi Mladinske knjige u Ljubljani objavljen je prvi svezak A–Ca, 1987, I.–XVII. + 421, a potom slijede 2. Ce–Ed 1988, I.–XV. + 416; 3. Eg–Hab, 1989, I.–XV. + 416; 4. Hac–Kare, 1990, I.–XV. + 416; 5. Karl–Krel, 1991, I.–XV. + 416.

Realizator je tog nimalo laka pothvata Mladinska knjiga, kojoj je iskustvo u tiskanju drugoga izdanja Enciklopedije Jugoslavije (do zaključno šestoga sveska, kada je obustavljen dalji rad), uštedjelo mnogo truda.

Kada mali narod pristupa tako kompliciranu i dugotrajnu poslu koji iziskuje kontinuiran napor njegova cjelokupnoga intelektualnog potencijala, tada postignuća treba razmatrati s dužnim poštovanjem.

Temeljni preduvjeti i pretpostavke za takav posao u Sloveniji postoje: *Slovenski biografski leksikon*,¹ *Krajevni leksikon Slovenije* i *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Klasičan osvrt na djelo koje u naslovu sadrži naziv enciklopedija i Slovenija zaslužuje da se krene od tih pojmova.² Pojam en-

¹ *Slovenski biografski leksikon*, započeo između dva rata, kojemu je u vrijeme početka rada na sastavljanju abecedarija ES nedostajalo nekoliko svezaka sa zadnjim slovima abecede, završen je, pa će njegova građa moći biti upotrijebljena za dopunu abecedarija još netiskanih svezaka ES.

ciklopedija dijelom nije ispunjen sadržajem, dakle netočan je za djelo o kojem je ovdje riječ. Niz natuknica uvrštenih u ES nije enciklopedički obraden, već je riječ o leksikonskom nivou obradbe. Napose se to odnosi na dio opsegom manjih članaka kojima nije dodana prijeko potrebna bibliografija, tj. njezin izbor. No takvih slučajeva ima i u drugim enciklopedijama, pa to nije ozbiljnija nedosljednost.

No što pokriva drugi dio naziva ES – Slovenija? Građa uvrštena i obrađena u ES, koja je zamišljena i započeta kao nešto proširena republička enciklopedija, još u sklopu bivše SFRJ, a zapravo mišljena i izrađivana (1–4. svezak) kao nacionalna slovenska enciklopedija, ima u tom drugom dijelu naziva grešku. Pojam Slovenija u suvremenom smislu javlja se oko 1848. u doba narodnoga preporoda u sklopu programa »zedinjena Slovenija«. Nije slučajno da u Stanojevićevoj *Narodnoj enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj*, IV, Zagreb 1928. 183–192, Lj. Hauptmann objelodanjuje opširan i za sada nenadmašen članak pod naslovom Slovenačke pokrajine s ovim podnatuknicama: I. rimsko doba; II. Stara Slovenija; III. Velika Karantanija; IV. Uzmicanje slovenačkih granica; V. Razvitak pojedinih pokrajina do 1918. 1. Koruška, 2. Štajerska, 3. Kranjska, 4. Gorica, 5. Trst i 6. Istra, na koju upućuje kao na samostalnu natuknicu. Netočnost i moguće zabune u povijesnome i geografskome pojmu Slovenija s obzirom na sadržaj ES mogao je biti izbjegnuto primjerenijim naslovom Slovenska enciklopedija, jer je riječ o enciklopedičkom djelu koje ima sva obilježja i nacionalne i državne enciklopedije. Ova ocjena ES ne želi upasti u grešku većine ocjenjivača enciklopedičkih djela koja se podvrgavaju kritici s gledišta jedne, a rijetko više uskih specijalnosti kojima je ovladao njihov autor.

Još početkom XVIII. st. filozof i enciklopedik Samuel Johnson ustvrdio je, nažalost opravdano: »Svaki drugi autor može očekivati pohvalu, leksikograf se može nadati da će izbjeći kuđenje, pa čak i tu zadovoljštinu do sada su dobili rijetki.« Vrijedi to dakako i za enciklopedije. Uzrok je tome što se enciklopedije općenito drže vrhovnim presuditeljima i sadržavateljima neosporivih istina i podataka, a njih sastavljaju, bez obzira s kolikom pomnjom, ipak samo nesavršeni ljudi.

ES je novi član relativno male obitelji nacionalnih enciklopedija. Spomenut ću višenacionalnu, ali rađenu po modelu nacionalne enciklopedije, *Enciklopediju Jugoslavije*, u 8 svezaka (Zagreb 1955–1971), te njezino drugo izdanje, od kojega je u temeljnom nizu objelodanjeno šest svezaka, Zagreb 1980–1990, kada je rad na njoj obustavljen.

Enciklopediju Slovenije razlikuje od sličnih pothvata u nas i u svijetu nepostojanje specijalizirane kuće koja obično stoji iza takvih pothvata. To može biti leksikografsko-enciklopedički zavod, bibliografska ustanova ili slična baza na koju se oslanja tako kompliciran, skup i dugotrajan posao. Nakladnik ES započeo je rad sa sedam ljudi, a ubrzo se taj broj povećao na šesnaest. Više stotina vanjskih suradnika, uglavnom autora članaka, ali i drugih, napose autora ilustrativnih priloga, nije moguće ni spomenuti. Budući da je riječ o nacionalnoj enciklopediji, ne čudi što nema gotovo ni jedne struke iz koje uz taj posao nisu prionuli njezini prvaci i vodeći stručnjaci. Iznenađuje, međutim, da u radu na ES ne sudjeluje *Slovenska matica*, iako je u vrijeme najintenzivnijih priprema za izradbu ES i tijekom objelodanjivanja dosadašnjih svezaka Matičin višegodišnji predsjednik (1978–1988) i vodeći slovenski povjesničar B. Grafenauer, član glavnoga uredničkog odbora, uredničkoga odbora, a i pisac brojnih članaka iz povijesti za ES. Sudjelovanje najkvalitetnijih stručnjaka iz pojedinih disciplina u pisanju članaka znatno olakšava redaktorski posao uredništva ili urednika struka – ovisno o tome gdje se taj posao obavlja – bez obzira na kvalitetu, jasnoću, iscrpnost i preciznost uputa koje se daju autorima članaka. Upute za izradbu ES nisam imao na raspolaganju da bih mogao usporediti zamisao i ostvarenje koje je pred čitateljima. Također nisam imao uvid u cjelokupan abecedarij, te stručne abecedarije, a ni u mrežu uputnica. Kako se abecedarij za izradbu bilo kojega enciklopedičkog djela drži »dobrim, preciznim kada je aproksimativno za jednu natuknicu određen i broj redaka, da je time već 60 posto enciklopedij-

² U svome kraćem osvrtu na prva dva sveska ES, *Okolo* br. 454 od 10–24. 10–24. VIII. 1989, str. 22, izbjegao sam to uraditi, ispričavši se ograničenim prostorom, a razlozi su bili, dakako, političke prirode, kako se ne bi pružili argumenti za napade na tadašnjega predvodnika nacionalnoga osvješćivanja pojedinih naroda bivše SFRJ, koji su doveli do njezina sloma i nestanka s političke karte Europe.

skog posla završeno«³, potrebno je pomno promotriti kako je nastajao abecedarij ES. Nastajao je postupno, sastavljanjem abecedarija pojedinih područja, zatim izradbom abecedarija pojedinih struka, na što je utrošeno pet godina, pa iako se to redakciji činilo dugim vremenskim odsječkom to nije tako. Prijedlog abecedarija upućen je preko općinskih odbora za kulturu na svojevrstu društvenu verifikaciju te je istodobno regionalno ujednačen. Bilo je to moguće, štoviše i korisno s obzirom na prilike u bivšoj Jugoslaviji. Potreba za regionalnim ujednačavanjem, koja se pokazala pri izradbi *Hrvatskoga biografskog rječnika* (1916), riješena je tako da je za pojedine hrvatske regije ili cjeline imenovan regionalni urednik (Dubrovnik, Hrvatsko primorje, Lika itd.).

Prvi svezak ES prije objelodanjivanja bio najavljen vrlo informativnim prikazom,⁴ zatim je njegovo pojavljivanje u knjižarskim izlozima kraćim prikazom popratio Ivan Cesar,⁵ a prigodničarskim napisom Zoran Gugić.⁶ Povodom objelodanjivanja drugoga sveska ES ponovno se javio Cesar.⁷ Nakon dva sveska ES javio se autor ovih redaka enciklopedičkim prikazom.⁸

Uobičajeni napisi o novopokrenutim enciklopedičkim djelima započinju opisom knjiga, a zatim se ističu u pravilu najopsežniji članci iz različnih struka. Uzimam za primjer tekstove iz prvih pet svezaka ES – arheologija, arhitektura, Josip Broz Tito, Bosna i Hercegovina, Ivan Cankar, kao što je to uradila B. Rublek u spomenutom članku, spomenuvši još afričko-slovenske odnose, australsko-slovenske, austrijsko-slovenske, a mogu se dodati i američko-slovenski odnosi, ceste, cestovni promet, časopisi, čehoslovačko-slovenski odnosi, češko-slovenski, Dravske elektrane, Beč (Dunaj), francusko-slovenski odnosi, germanizacija, kazalište (gledališće), gotika, Habsburgovci (Habsburžani), Hrvatska, iseljenici, talijanizacija (italijanizacija), jezik, katolička crkva, književnost, Komunistička partija Jugoslavije i Komunistička partija Slovenije, Kočevski rog i dr. Već sam izbor pokazuje kojim bi putem ocjena ES mogla krenuti, ako bi se pošlo od raščlambе tih članaka u ES.

Držim da treba poći drugim putem. U takvim opsežnijim člancima nerijetko se napuštaju, zbog njihovih posebnih obilježja, uobičajena načela arhitekture pojedinih jedinica. Iz prve knjige izdvajam natuknicu Bela krajina, (str. 214–217), ne samo zbog povijesti do XII. st., već i zbog paradigmatičke obradbe regije u Sloveniji. Iza zemljopisnoga opisa slijedi povijest, odvojeno arheologija, te članak završava NOB-om. Kod obradbe gradova javlja se još i cjelina umjetnički spomenici. Poštovanje enciklopedičkih načela dalo bi ovakvu arhitekturu članka: zemljopisni opis odnosno za gradove položaj, veličina i tome slično, prije povijesti bi prema kronološkome slijedu trebala doći arheologija, zatim povijest od antike ili srednjega vijeka do suvremenih dana. Ni u kojem slučaju ne smije se dopustiti da bilo koja sastavnica povijesti bude izvučena iz konteksta ukupnih zbivanja prikazivanoga vremenskog

³ (Izlaganje D. Grlića na raspravi o *Enciklopediji hrvatske povijesti i kulture*), Naše teme 1981, 4, 570.

⁴ Božena Rublek, *Slovenska enciklopedija za Slovence*. Start br. 482 od 11. VII. 1987, str. 37–39.

⁵ I. Cesar, *Slovenski identitet. Enciklopedija Slovenije*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987, Danas br. 305, 22. XII. 1987, str. 48–49. Cesarov prikaz nije ostao bez odjeka. U sljedećim brojevima Danasa, u rubrici Pisma, razvila se diskusija. Cesara je napao Zdravko Tutić, *Promašaj*, Danas br. 307, 5. I. 1980, str. 4, u kojem s jugounitarističkih stajališta osuđuje i ES i I. Cesara. Zatim, s potpuno suprotnih stajališta, javlja se i Kajetan Mlinarić, *Projekt za pohvalu*, Danas br. 308, 12. I. 1988, str. 4. Ta pisma ponukala su na reagiranje I. Cesara. *Pisanje i mišljenje*, Danas br. 309, 19. I. 1988, str. 4, u kojem odbija svu Tutićevu neutemeljenost, uzevši u obranu ES. U istome broju Danasa (str. 4–5), uradio je to s broječanim pokazateljima o financijskoj opravdanosti ES predsjednik Savjeta Mladinske knjige Matjaž Kmecl u članku *Dalekosežne optužbe*.

⁶ Z. Gugić, *Slovenija u 13 knjiga*, Panorama subotom br. 503, Vjesnik br. 14516, 13. II. 1988, str. 12. Nije na odmet citirati Gugićev nadnaslov: »Enciklopedija Slovenije: Prvi svezak ovoga zamašnog projekta prikazuje Sloveniju i slovenski narod s gledišta svestrane isprepletenosti i uzajamnih prožimanja s drugim republikama i narodima Jugoslavije te znatno obogaćuje našu enciklopedistiku.«

⁷ I. Cesar, *Slovenski identitet. Enciklopedija Slovenije, knj. II*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1988, Danas br. 366, 21. II. 1988, str. 47.

⁸ M. Švab, *Dva sveska Enciklopedije Slovenije*, Oko br. 454, 10–24. VIII. 1989, str. 22. Taj je prikaz zabilježen i u slovenskome kulturnom životu. v. *Enciklopedija Slovenija v očeh Mladena Švaba*, Knjiga 89, 1989, 11, 510.

odsječka, što je u pravilu rađeno s tematikom NOB-a. U ovisnosti od veličine i drugih obilježja obrađivanoga pojma treba uvrstiti npr. umjetničke spomenike, školstvo i dr. Na žalost, ni druge enciklopedije strogo ne poštuju to jedinstveno kronološko i tematsko načelo. Enciklopedije koje su objelodani vane u periodu između dvaju svjetskih ratova patile su od suviše opširna opisa I. svjetskog rata, mana koju u našim poratnim enciklopedijama zamjenjuje obradba NOB-a i radničkoga pokreta.

Drugo obilježje koje proistječe iz načina prikaza Bele krajine su pojmovi opširnije obrađeni u posebnim člancima, na koje se upućuje s osnovnoga članka. Tako prikaz Bele krajine dopunjuju članci Črmomelj, Metlika, Belokranjska: partizanska četa, partizanski bataljon, partizanski odred, obklopski govori, okrožje, vojno područje. Svojevrsna dopuna je i natuknica Bela noša (bijela narodna nošnja). U dijelu o povijesti Bele krajine samo je jednom rečenicom spomenuta njezina crkvena i državna pripadnost Hrvatskoj. Također je samo jednom rečenicom naznačena sličnost belokranjske bijele nošnje s hrvatskim narodnim nošnjama, s tim da su razlike prema njoj u tom iskazu još i naročito istaknute. Objektivni enciklopedički pristup hrvatskim obilježjima, napose narodnoj nošnji te regije, ali i njezinoj povijesti, koja se u sklopu hrvatske povijesti može naći u iscrpnom i opširnom prikazu u natuknici Bela krajina u Hrvatskoj enciklopediji⁹

Spominjem natuknicu Beneška Slovenija, ES 1, (str. 227–232), ne zbog izlaženja izvan granica Slovenije, ali ne i slovenskoga prostora, što je manji nesklad s naslovom, već zbog ukazivanja na način rada na ES. U ES ni na zemljopisnoj karti Beneške (Mletačke) Slovenije ni kao posebna natuknica nema sela Ažla (tal. Azzida). Riječ je o selu udaljenom 5 km od Čedadada uz rijeku Nadižu, sa 600 stanovnika (1940), krajnjemu slovenskom selu u Mletačkoj Sloveniji.¹⁰ To selo nalazi se na zemljopisnoj karti Italije (118) u *Atlasu Slovenije*, Ljubljana 1985 (Nakladnik *Atlasa Slovenije*, Mladinska knjiga ujedno je i nakladnik ES). Dakle, za izradbu abecedarija, ali i kod generalizacije zemljopisnih karata – ili njihova nekritičkoga preuzimanja – moraju se upotrijebiti sva dostupna relevantna vrela. Sličan primjer koji ukazuje na nepostojanje takvoga načina rada jest i izostavljanje slika Milana Berbuča iz ES, koji je rođen u Ljubljani, gdje je dijelom i studirao te nerijetko izlagao u Sloveniji. Po tim kriterijima on je trebao ući u ES. To što je Berbuč uvršten u *Enciklopediju likovnih umjetnosti 1*, Zagreb 1959, str. 341, *Hrvatski biografski leksikon 1*, Zagreb 1983, str. 677–678, i *Likovnu enciklopediju Jugoslavije 1*, Zagreb 1984, str. 112, pokazuje da je i po kriteriju izrastanja na enciklopedičku razinu trebao biti uvršten u ES.

Obradba mjesta Beljak, Villach, ES 1, 218–220, započinje njegovim zemljopisnim položajem, umjesto da je dana definicija pojma, kao što je to urađeno npr. za gradove Celovec Klagenfurt, ES 2 (str. 17–20), »glavno mesto avst. zvezne dežele Koroške« i Dunaj Wien, ES 2 (str. 395–403), »glavno mesto Avstrije«. Kod Beljaka tek u drugoj rečenici nalazimo da je to drugo najveće upravno, političko, školsko, kulturno i turističko središte austrijske Koroške. Riječ je o razumljivu postupku, ali nije u skladu s enciklopedičkim načelima.

Kako uredništvo u uvodu navodi da je ES »celovito pričovanje o slovenskom človeku... ki niso našega rodu, pa je njihovo delo za Slovence in Sloveniju tako pomembno, da jih ne smemo spregledati« (IV–V), pogledajmo nekoliko primjera kako je to urađeno. Među natuknicama našao se V. Bratulić s »relativno« opširnim člankom i samo jednom bibliografskom jedinicom, koju je napisao o Slovenskome primorju, a u članku se spominju još neki radovi s tom tematikom, ali je izostao spomen na suradnju u djelu *Italian Genocide Against the Slovenes and the Croats. A Selection of Documents*, Beograd 1954, dok je J. Barle, koji je, sumnje nema, daleko više prinio u riznicu slovenske kulture i znanosti, dobio opsegom za četvrtinu veći članak. U enciklopedici prostor nije uvijek moguće ujednačiti s vrednovanjem. Ponekad prevladavaju i neki formalni kriteriji. Kod Barlea, na žalost, osim tematike kojom se bavio te isticanjem da je pisao i u slovenskoj periodici, uz životopisne podatke naveden je samo dio njegova djelovanja, vezana uz slovenski kulturni prostor. U *Hrvatskome biograf-*

⁹ Hrvatska enciklopedija, Autonomasi–Boj, 2. Zagreb 1941, str. 334–337.

¹⁰ Hrvatska enciklopedija, 1, Zagreb 1941, str. 50.

skom leksikonu, 1, A–Biz, Zagreb 1983 (str. 475–476), gdje je težište kod obradbe ulaznika na djelovanju u Hrvatskoj, navedena je Barleova suradnja u 15 slovenskih listova, a u djelima čak četiri posebna djela sa slovenskom tematikom. Držim da nije neopravdana primjedba da je iz slovenskoga kuta gledanja natuknica J. Barle mogla biti zalihosnija podacima o njegovu djelu, po kojem je on s pravom i uvršten u ES, na račun živopisnoga dijela članka. U ovu grupu primjedbi može se svrstati i obradba njemačkoga numizmatičara Egona Baumgartnera (Zadar, 1894 – Bludenz, Austrija, 1951), ES 1, str. 207. Njegovo bavljenje numizmatikom vezano je uz slovenski srednjovjekovni novac i pripadajuće kovnice. Autoru suviše sažeta članka, Boži Otorepcu, bilo je važnije spomenuti da je Baumgartner sam izrađivao crteže uz svoje rasprave nego da je nakon 1945. odselio iz Maribora, gdje se nastanio kao bivši c. i k. časnik poslije 1918. Također nije spomenuo njegovu suradnju u bečkome Numismatische Zeitschriftu 1947, 1949, kao i dva posmrtno objelodanjena nastavka 1959. i 1961, sva četiri vezana uz frizatičke.

U četvrtome svesku ES, 248, uvršten je među ostalim, i članak o Vatroslavu Jagiću. Jedino čime ga se moglo povezati uz ES je nekolicina, doduše najistaknutijih, slovenskih slavista koji su izašli iz njegove škole. U članku u ES spomenuti su V. Oblak, R. Nahtigal, I. Prijatelj, I. Grafenauer i F. Kidrič. Čini mi se, ipak premalo za uvrštavanje V. Jagića u ES.

Jedina primjedba ilustriranju može se uputiti nekolicini ilustracija uz članak arheologija, koje su očito suviše smanjene, pa neki detalji na njima nisu u funkciji dopune teksta, već izazivaju napor u očitavanju podataka, kojima su inače bogate, ES 1, 101, 103, 105. Suprotan, vrlo pregledan, primjer ilustracija je u članku Brončano doba (slov. Bronasto doba), ES 1, 389, 390.

Nakon ovih primjedbi potrebno je navesti što je i kako gotovo paradigmatički urađeno u ES.

U prvom svesku našlo se i općinsko središte Brežice, 371–373. Uz prije naveden način obradbe naseljenih mjesta, članak Brežice izvanredno je instruktivno ilustriran, kartografski uzorno. Isto je tako obrađen Kranj, ES 5 (str. 381–386). Na slijepoj zemljopisnoj karti Slovenije, samo s granicama općina, označena je drugom bojom općina Brežice; slijedi karta šire okolice grada i još veća zemljopisna karta općine s granicama i nazivima mjesnih zajednica.

U prvome svesku ističe se iscrpan članak Boj za meje (granice) (str. 305–314), kao i Barok (str. 188–200), koji sadrži, osim odjeljaka o arhitekturi, kiparstvu, slikarstvu i umjetnome obrtu, još i odjeljak o književnosti i glazbi. Gotovo je suvišno reći da je članak Barok u ES primjereno, kvalitetno i bogato ilustriran, što je opće obilježje ES. Na identičan način, samo bez odjeljaka o književnosti i glazbi, prezentiran je pojam Gotika, ES 5 (str. 318–332).

Na prvome mjestu drugoga sveska ES ističe se po zalihosnosti podataka i kvaliteti članak Celje, str. 3–17, zajedno s detaljnijim uputnim natuknicama. Bilo bi nepravedno ne istaknuti paradigmatičku obradbu Celjskih grofova, 12–15, i posebne članke Celjska grofovija, Celjska kronika i Celjski pfenig. Autor članaka, osim posljednjega, je B. Grafenauer. Uz grofove Celjske, kao i uz svaku važniju plemićku obitelj, radi lakšeg snalaženja pridodano je pregledno rodoslovno stablo. Iznenađenje je u dodatku obrađena umjetnost u vrijeme Celjskih, ali samo likovna, a ne i književnost. Ona je uklopljena u određena razdoblja povijesti književnosti, odnosno u rodove ili je spomenuta kod autora djela o Celjskima.

U jednako vrijedne članke može se uvrstiti i natuknica Časopisje, ES 2, str. 93–102. Časopisi su svrstani po kronološkim cjelinama i usmjerenjima – socijaldemokratski, katolički, liberalni – a svi važniji uputnicama su označeni te obrađeni u zasebnim člancima. Gotovo su neprimjetno preferirani časopisi na slovenskome jeziku, ali ipak riječ je o nacionalnoj enciklopediji. Identična tendencija – ne vjerujem u slučajnost – može se naslutiti, a manje očitati i u članku Dragotin Dežman, ES 2, str. 255. Razumljivo je da Slovenci u takvome djelu, koje treba pokazati slovenski identitet, minoriziraju, dijelom potiskuju pa čak i prešućuju, njemački, napose kulturni, utjecaj, ali i politički, pa i znanstveni prinos. No to nije u skladu s načelom objektivnoga enciklopedičkog prikaza svih tema koje se obrađuju u Enciklopediji.

Kao istaknuti stolnotenisač u ES 2, str. 300, uvršten je i Žarko Dolinar, i to po kriteriju što mu je otac bio Slovenac, a i sportsku karijeru započeo je u Ljubljani. Zaista iznenaduje da je u čitavu članku samo jedan podatak o ostalom njegovu djelovanju, tj. da je od 1962. redoviti profesor u Švicarskoj. Nedostaje podatak da je prije bio docent u Zagrebu i njegova znanstvena karijera. Jednako je prošao i u izdanjima Leksikografskoga zavoda.¹¹

Iako je ES nacionalna enciklopedija zadatak koje je da, kako piše uredništvo, »samozavestno i svobodno dalje gradi svojo in narodno identitet«, ES 1, IV, u njoj su našli svoje mjesto i članci o Beogradu, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i drugi koji izlaze izvan okvira njezina naslova. Primjerenije bi bilo da su obrađeni npr. Slovenci u Beogradu, Hrvatskoj ili gdje drugdje. Glavno obilježje ES je krajnja sažetost članaka, koja se očituje i u uporabi kratica npr. u djelima za mjesta izdanja umjesto Ljubljana, Maribor i sl. samo Lj., Ma., te vrlo promišljenu gospodarenju prostorom, ali ne na štetu cjelovitosti obavijesti. Unatoč tome što je osnovno obilježje enciklopedičkog načina pisanja sažetost, u ES ona je dovedena do gotovo krajnjih mogućih granica. Pristup, u trenutku pisanja (1988) izuzetno osjetljivim temama, mogu pokazati članci poput Cestna afera, ES 2, 58, i Dachauski procesi, ES 2, str. 167, gdje se pribjeglo tada jedino mogućem načinu obradbe, a to je objektivizirana faktografija. Da li je ta metoda održiva i u sljedećim svescima (od šestoga dalje), pokazat će se već krajem 1992. Dileme pred kojima se našla redakcija najbolje oslikava usporedba uvodnoga teksta Josipa Vidmara iz 1987, ES 1 (III), i svojevrsni dodatak predgovoru iz petoga sveska ES 1991, XI. Dopunu i dio Vidmarova uvoda teško je pomiriti.

Dopuna predgovora:

Vsaka enciklopedija je odsev časa, v katerem nastaja, tudi Enciklopedija Slovenije. Kakor je na njeno nastajanje vplivalo obdobje desetletij po 2. sv. v., tako bo odzrcalila tudi nova zgodovinska dogajanja. Že v njeni zasnovi je bilo določeno, da bo skušala zajeti, kar je bilo pomembnega v preteklosti slovenskega naroda, a da bo hkrati upoštevala tudi najznačilnejše sestavine sodobnosti. Kolikor burnejše in zahtevnejše so spremembe sveta, ki vzbujajo dvom o mnogih vrednotah preteklosti in tudi marsikaterim iz sodobnosti jemljejo verodostojnost, toliko večje so lahko težave pri pisanju in urejanju dela, ki samo po sebi pričakuje kolikor tolikšno distanco. Naravo resnega znanstvenega prizadevanja je mogoče ohraniti le, če se le to drži kontinuitete temeljnih vsebinskih in metodoloških načel in je hkrati sposobno dodajati tudi novo ali doslej spregledano. Podlaga za presojo tega seveda ni dnevni politični utrip, temveč preverjena dognanja znanosti in strokovno vrednotenje, ki se nato v enciklopedičnem stilu izrazijo v geslih. To ima še različne poudarke, odvisne od piševega osebnega zornega kota, strokovnega in nazorskega, od delne ali celovite raziskanosti področja itd., ne glede na to, kakšna želja je bila izrečena v zgodnjih sedamdesetih letih ob nastajanju projekta enciklopedije. Tako nastaja širok, vsestranski, kolikor mogoče objektiviziran splet informacij, na katerih se oblikuje posameznikova in skupinska zavest o identiteti slovenskega naroda. Bralcu ne bo težko v naslednjih zvezkih razbrati, katera dopolnila v izbiri gesel ali vsebinski strukturi je narekoval novi čas, lahko pa bo tudi brez dodatnih opozoril razpoznaval tiste spremembe, ki že od začetka potekajo od zvezka do zvezka in pomenijo trajno dozorevanje enciklopedijskega dela.

Peti zvezek Enciklopedije Slovenije je nastal v času, ko se je porajala osamosvojena slovenska država.

¹¹ U *Enciklopediji leksikografskog zavoda* 2, Zagreb 1967², 119, navodi se samo da je doktor veterine i zatim sportska stolnoteniska karijera. U *Općoj enciklopediji*, treće izdanje, uopće nije spomenut. U *Enciklopediji Jugoslavije*, 3, Zagreb 1984⁷, 514, navodi se samo njegova sportska karijera. Kao autor članka potpisuje se Marijan Flander, inače u to doba glavni urednik Sportskoga leksikona.

Vidmarov tekst:

Vse v nji naj bi bilo zasnovano po enotni znanstveni metodi, in to na temeljih historičnega materializma, ki naj bi se ravno v tej publikaciji na žalost skoraj prvič pri nas uveljavil v zasnovi obsežnega in izredno pomembnega informativnega dela. Ideja tega znanstvenega nazora in njegove metode naj bi bile prisotne v enciklopediji povsod, s čimer bi postala močan faktor v vzgoji naše socialistične zavesti in misli.

Natuknica *Kočevski rog*, ES 5, 184–185, opširno (123 retka) prikazuje NOB, a poratni događaji obuhvaćeni su s devet redaka. Upravo ovakvi nerazmjeri teško će se moći ispraviti u sljedećim svescima, a da ne bude narušena osnovna koncepcija ES.

Bez obzira na sve *Enciklopedija Slovenije* bit će, a to već pokazuje prvih pet svezaka, pouzdana i relativno objektivna, cjelovita slika slovenske nacije i priručnik o putu iz najranijih dana njezine povijesti do suvremenih postignuća te ogledalo tegoba i dvojbi kroz koje je prolazila.

MLADEN ŠVAB

LADISLAV ZGUSTA, PRIRUČNIK LEKSIKOGRAFIJE

O sve većem interesu koji posljednjih desetljeća postoji u svijetu za opću teoriju i praksu leksikografije svjedoče brojni radovi, studije i publikacije, enciklopedijska i leksikografska djela kojima je otvoren širok krug istraživanja i proučavanja problema ne samo u području leksikografije, nego i lingvistike, semantike, gramatike, stilistike, logike i filozofije jezika. Promijenjena je situacija u pogledu razmjene metodoloških iskustava među leksikografima do čega je prije rijetko, tek u iznimnim slučajevima, dolazilo. Današnji leksikograf kao izučavatelj jezika i onaj koji se bavi analizom značenja riječi i njihovih osobitosti, konotacija, povijesnim razvojem jezika, i njegovom ulogom u kulturi i društvu, koji se profesionalno suočava s nizom dilema i poteškoćama njegove upotrebe i funkcija, nalazi se u izuzetnom položaju s obzirom na predmet svog bavljenja, jezik, njegovu dinamičnost i stalnu mijenu. I leksikologija, znanost o leksici i leksikografija kao visokotradicionalna disciplina (L. Z.) danas imaju status znanosti i koriste mnoge metode. Posljednjih desetljeća o njima je objavljeno mnogo temeljnih djela od šireg teorijskog interesa (*G. Devoto, R. W. Chapman, I. J. Gelber* i dr.), međunarodnih zbornika, biltena i časopisa (od 1951. naovamo, primjerice *Lexikografický sborník bratislavski*, Bratislava 1953, *Leksikografyčnyj bjulleten*, Kijev 1951, *Cahiers de lexicologie* koji izlazi od 1959. i dr.) koji svi prezentiraju rezultate istraživanja i rasprava, rada na projektima u velikim europskim i svjetskim leksikografskim sjedištima, primjerice Velike Britanije, Italije, Španjolske, SSSR, Mađarske, SAD. Jedno od takvih temeljnih djela s područja leksikografije jest i »Priručnik leksikografije« Ladislava Zguste, koje se u prijevodu Danka Šipke pojavilo 1991, dvadeset godina nakon objavljivanja izvornog izdanja (*Manual of Lexicography*«, Mouton, The Hague, Academia, Praha 1971), i to u IP »Svjetlost« Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo (str. 335).

Autor Ladislav Zgusta (r. 1924), koji je stekao visoko lingvističko obrazovanje, doktor klasične filologije i indologije 1948. i filologije Male Azije 1964. do 1969. radi u Orijentalnom Institutu Češke akademije znanosti u Pragu, a od 1970. u Urbani, predajući u Illinoisu lingvistiku i klasičnu filologiju. Autor je brojnih knjiga s područja leksikografije onomastike i bibliografije. Njegov »Priručnik leksikografije«, kao što se kaže u obavijesnom uvodnom tekstu (*»O Priručniku i njegovom autoru«*), predstavlja pionirski rad, »klasično djelo jedne lingvističke discipline«. Napisana na prijedlog Komisije UNESCO-a, organizacije CIPSH (*»Conseil international de la philosophie et de sciences humaines«*, Međunarodni savjet za filozofiju i humanističke znanosti), iniciran rezolucijom međunarodnog kolokvija u Pragu 1962, o problemima leksikografije u jezicima Afrike i Azije, ova knjiga, sabravši veliko metodološko iskustvo, znanje i osjetljivost istraživača za jezična pitanja obrađujući širok dijapa-